
TEÓRIA
ŠTÁTU A
PRÁVA
III. –
Politické
a právne
myslenie
19. a 20.
st.

2008 - 2009

---

fosokles

Historickoprávna škola (nová škola práva)

V druhej pol. 19. st. bolo Nemecko kolískou právnej vedy v Európe, najväčší rozmach zaznamenala historickoprávna teória, kt. boli najmä:

- **Gustav Hugo** - zakladateľ historickoprávnej školy, nevytvoril však prepracovaný systém tejto teórie
- **Rudolf Stammler** - tiež predstaviteľ historickoprávnej školy, takto konštruoval aj celú svoju právnu filozofiu
  - vo vzťahu práva a moci pripomína - „*právo silnejšieho je najväčšie bezprávie*“, právo prirovnáva k druhu ľudského chcenia
- ďalší predstavitelia tejto teórie: **Eichhorn, von Gierke**
- **Georg Puchta** - predstaviteľ pandektnej školy nemeckej právnej teórie
- **Rudolf von Ihering** - predstaviteľ záujmovej teórie, vychádza z čisto formálneho pozitivizmu, ale nakoniec skúmal právo zo sociologického hľadiska a aj jeho účel:
  - právo chápe ako štátom stanovenú formu (formálne hľadisko), pričom rozlišuje objektívne a subjektívne právo
  - právo samo o sebe nie je pojem, ale živá sila (sociologický pozitivizmus)

TEÓRIA ŠTÁTU A PRÁVA III. – Politické a právne myslenie 19. a 20. st.

- právo v účelových súvislostiach je súhrn donucovacích noriem - právo je princíp a štátna moc je vonkajšia forma donútenia; spolu tvoria organizáciu spoločenskej donucovacej moci
  - „*čieľom práva je mier, prostriedkom na dosiahnutie je boj*“
- **Georg Jellinek** - jedna z najdôležitejších postáv filozofie práva a štátu:
- právo je podľa neho časťou ľudskej psychicky, avšak na druhej strane súborom právnych noriem garantovaných štátnou mocou
  - zaoberal sa vzťahom práva a iných normatívnych systémov - „*právo je etické minimum*“
  - dôležitá je jeho práca v oblasti subjektívnych verejných práv, kde vychádzal z určitého socialneho stavu (*status*) - rozlišuje *libertatis, positivus, activus*
  - pozoruhodná je aj jeho definícia štátu, kt. je vo všeobecnej štátovede neustále používaná

Nemec **Friedrich Carl von Savigny** sa pokladá za predného predstaviteľa historickoprávnej školy, pozornosť upriamuje na spojenie práva s národom - tvrdil, že: „*právna veda nie je nič iné, ako právna história*“, bol kritik prirodzenoprávnej teórie

(verkunstrecht), postavil proti nej historickoprávne myslenie - vyučoval rímske právo, preto sa nesie celý jeho odkaz v tomto duchu.

Právnické učenie o metóde - v tomto diele skúma metódy výkladu práva, tie kt. použil Savigny pochádzajú ešte z rímskeho práva; podľa neho, zákon bol ustanovený na to, aby sa vylúčila svojvôľa, jedinou starost'ou právnika alebo sudcu je čisto logický výklad → právna veda je čisto filologická veda.

Vyčlenil 4 prvky výkladu (poznalo ich ešte rímske právo - Savignyho kanóny):

1. **gramatický prvok** (základná metóda) - má za predmet slovo, kt. sprostredkúva prechod z myslenia zákonodarcu do nášho myslenia; zmyslom výkladu je rekonštrukcia myslenia zákonodarcu
2. **logický prvok** (základná metóda) - členenie myšlienky na logický vzťah jed. častí myšlienky navzájom
3. **systematický prvok** (základná metóda) - vzťahuje sa na veľkú vnútornú súvislosť, kt. spája všetky právne inštitúty a právne pravidlá do jedného veľkého celku
4. **historický prvok** (pomocná metóda) - týka sa určujúceho stavu v čase daného zákona pre príslušný právny vzťah
  - **gentický vyklad** - používa sa v súvislosti s historickým, vo výklade sa zohľadňujú

aj iné okolnosti ako texty noriem, aby sa dal sprostredkovať zmysel vykladanej normy

5. **teleologický prvok** (nenazval ho tak a tiež tento prvok nevyznel tak u Savignyho ako dnes; tiež je ako pomocná metóda) - považuje sa za samotné jadro výkladu, pretože smeruje k objasneniu zmyslu a účelu zákona, určitého právneho inštitútu a ustanovenia; môže byť:
  - a. **špecifický** - v každom zákone, v „1. čl.“ - klasický účel, to na čo bol zákon vytvorený
  - b. **všeobecný** - napr. rovnosť, spravodlivosť a pod. - on však odmieta takýto účel, pretože, ak by sa zákon takto vykladal, v podstate by išlo o jeho dotváranie

Stanovil aj určité poradie a postup pre výklad, tiež tieto prvky nemožno chápať izolovane, iba spolu. Nejde o štyri druhy výkladu, medzi kt. by sa dalo vyberať podľa chuti a želania - pôsobia zjednotene, ak sa výklad má podariť; do popredia sa dostáva raz jeden, raz druhý.

Ďalšie diela:

- Právo držby - uplatňuje kritický postoj voči prirodzenému právu
- Systém rímskeho práva (Systém súčasného rímskeho práva) a Dejiny rímskeho práva v stredoveku - predkladá perfektne prepracovaný systém pojmov

TEÓRIA ŠTÁTU A PRÁVA III. – Politické a právne myslenie 19. a 20. st.

- O povolanosti našej doby k zákonodarstvu - polemická práca, vydáva sa ako dvojička s Thibautovou prácou; ide o to, či sú kodifikácie užitočné

Kodifikácie boli hlavne v 19. st. Code Civil, ABGB, BGB (ohľadom toho diskutoval Savigny, bol proti, ale nakoniec sa aj tak uzákonnilo občianske právo, tu 4 roky uplynuli medzi platnosťou a účinnosťou predpisu; neskôr bol oklieštený, ale po zjednotení Nemecka opäť začal platiť v celku).

Savignyho teória:

Právo nie je produktom rozumu, ale národného ducha (volksgeist). Prírodné právo je špekulatívny výmysel - tadiaľ cesta nevedie, je to iba bezodná pýcha filozofov, za tým nič nie je - Savigny odmieta myšlienku niečoho večného a nemenného pre všetky národy rovnakého práva, podľa neho každý národ má svoju vlastnú dušu a individualitu.

Jeho teória sa odvíja od objektívnej závislosti práva od národa, sú to spojené nádoby - národ predstavuje psychicky a organickýspätý celok, kt. sa skladá z organických skupín, kt. spája duch národa; duch národa sa prejavuje v takých javoch ako právo, jazyk, obyčaje, štát. Právo vzniká a vyvíja sa spolu s duchom a spolu s ním aj zaniká ak národ stratí svoju osobitosť. Na začiatku vývoja je právo jednoduché a je súčasťou

všeobecného národného vedomia, postupne sa stáva zložitým a možno z neho vyčleniť dve skupiny noriem:

1. normy, kt. sú aj ***nad'alej späté so životom celého národa***, so všeobecným nár. vedomím - politický prvok práva
2. normy, kt. sú ***súčasťou vedomia právnikov*** ako stavu, kt. reprezentuje tzv. právnu funkciu národa - technický prvok práva

A ďalej tri druhy práva:

1. **obyčajové právo** - je staršie a dôležitejšie, je to bezprostredný prejav vedomia národa
2. **právo právnikov** (právnické, vedecké) - spracované obyčajové právo
3. **zákonodarstvo, kodifikácie** - majú iba deklaratórny zmysel (odrážajú a vyjadrujú stupeň vývoja národa a práva)

Historickoprávna škola sa delí:

- a) **romanistická** - volksgeist je recepcia rímskeho národa
- b) **germanistická** - volksgeist spájali s nemeckým stredovekým právom

Niekdajší pojem volksgeist bol zneužitý nacistickým Nemeckom a bol aj v ideológii nacistického štátu.

- **Anton Thibaut** - bol za kodifikáciu nemeckého práva - neustále rivalil so Savignym, kt. to

odmietal, najmä preto, že sa obával zvýšeného vplyvu prirodzeného práva; tiež neodmietal všetky zákony, iba tie, kt. vznikli z ľubovôle zákonodarcu, bol za zákony, kt. demonštrovali vývoj obyčajového práva

Analytická jurisprudencia

Analytická jurisprudencia vznikla v 18. až 19. storočí. Východiskom je tu:

- **Thomas Hobbes** - „*právo je príkaz suveréna*“
- **David Hume** - položil si otázku, či je rozdiel medzi tým, čo je, a medzi tým, čo má byť (Sollen a Sein) → „*Máme niečo robiť len preto, že niečo iné je?*“ (ovplyvnený Hobbesom) - analytická jurisprudencia si kladie otázky, čo je právo, najmä aký je vzťah práva a moci.

Niekedy sa analytická jurisprudencia nazýva aj objasňovacia právna veda, alebo pozitivistická.

Pre pozitivistický prístup k právu je snaha o neutrálnosť a opisný jazyk. Zákony môžu skúsiť vynúcať spravodlivosť, morálku alebo iné normatívne ciele, ale ich úspech alebo neúspech nemá vplyv na ich platnosť. Pozitivistom stačí ak zákon vznikol s pravidlami, kt. spoločnosť uznáva a je to platné právo, bez ohľadu na to, či je spravodlivé z hľadiska iných štandardov alebo nie. Právo je teda súhrn alebo súbor pravidiel na zabezpečenie poriadku a vládnutia v spoločnosti -

nijaký právny pozitivistu netvrdí, že z toho vyplýva, že právo bude aj dodržiavané

Jeremy Bentham - počas života sa mu nepodarilo vydať veľa diel, pretože jeho názory boli považované za nezmysel.

Bentham je zakladateľom aj **utilitarizmu**. Tvrdil, že ľudia sú podriadení od prírody dvom vládcam - bolesti a slasti, tie determinujú všetky ľudské činnosti → chcel preto dosiahnuť systém slasti (šťastia) pomocou práva a rozumu.

Neskôr sa priklonil k idei čo najväčšieho šťastia - **benthamová maxima** - cieľom je čo najväčšie šťastie pre čo najväčší počet ľudí.

Jeho myšlienky smerujú k obhajobe slobody jednotlivca, ekonomickej slobody, slobody slova, oddelenia štátu od cirkvi, rovnoprávnosti žien, práva zvierat, zrušenia otroctva, zrušenia fyzických trestov vrátane trestov pre deti, práva na rozvod, princípov slobodného trhu, dekriminalizácií homosexuality a pod.

Je zakladateľom analytického smeru v právnej vede; hovorí, že existujú dva prístupy k právu:

- a. ***analyticko-opisný prístup*** - expozitívny, kt. sa pýta, čo je právo
- b. ***kriticko-hodnotiaci prístup*** - cenzoriálny, kt. sa pýta, čo by právo malo byť

Ďalšie jeho zásluhy sú v oblasti štruktúry právnej normy, zaoberal sa tým, že všetko právo možno rozložiť na najmenšie čiastky „**laws**“ - nerozkladateľné imperatívy, alebo tzv. imperatívne atómy, kt. sú používané pri tvorbe „**statutes**“, teda zákonov.

Existujú určité pramene práva, ich adresáti, správanie, kt. má byť ovplyvnené pomocou imperatívou - tam rozlišuje rozlišuje dva typy:

- a. **príkaz-zákaz**
- b. **dovolenie-dovolenie opaku**

A tiež ich tri kombinácie:

1. príkaz a nevyhnutné dovolenie správania
2. zákaz a nevyhnutné dovolenie opaku správania
3. dovolenie a dovolenie opaku správania

Vlastnosťou imperatívu je „**force**“, donútenie - za kt. je buď motivačná sila alebo trest, teda sankcia - ako doplnok motivačnej sily práva vo forme predpokladaných dôsledkov.

Bentham bol jedným z kritikom prirodzeného práva, kritizoval aj Deklaráciu základných práv a slobôd.

Benthamovými dôležitými dielami sú aj Fragment o vláde a Úvod k princípom morálky a zákonodarstva.

John Austin - bol Benthamovým žiakom, vo svojich koncepciách sa sústredil na právnu vedu a na systém práva. Ako jeden z mála predstaviteľom anglickej jurisprudencie pôsobil aj v Nemecku.

Jeho teória je taktiež analytická, svoju vedu nazýva **všeobecnou právnou vedou** (general jurisprudence); tá má byť základom všetkých právnych disciplín a má objasňovať základné právne pojmy. Na to **osobitná právna veda** (particular jurisprudence) sa venuje jednotlivým právnym odvetviam.

Podľa neho je na začiatku úvah o práve **želanie** a jeho význam, kt. má dvojaký význam - buď sa jedná o **výstrahu** (admonition) alebo o **príkaz** (command); v prvom prípade má adresát nespôsobiť zlo želatelovi, v druhom prípade existuje moc ukladať tresty za nesplnené želanie → sancia, alebo vynútenie poslušnosti (enforcement of obedience).

Na základe toho Austin rozlišuje dva druhy príkazov:

1. **všeobecne záväzný príkaz** (law) - tu rozlišuje zákony:
  - a. **vo vlastnom slova zmysle** - tie ukladá rozumná bytosť inej, nad kt. má moc; to sú:
    - i. Božie zákony - stanovené Bohom, pre ľudí
    - ii. **ľudské zákony** - sem zarad'uje:
      - A. **zákony v prísnom slova zmysle** - najviac sa približujú

súčasnému chápaniu; tvoria
ich:

- I. pravidlá, kt. stanovujú
***ľudia politicky
nadradení***
  - II. pravidlá, kt. pri výkone
svojich subjektívnych
práv stanovujú ***ľudia
ako súkromní
jednotlivci***
- B. ***zákony, kt. v prísnom slova
zmysle zákonmi nie sú*** -
stanovené ľuďmi, kt. nie sú
politicky nadradení; tvoria
ich:
- I. ***zákony podľa
podobnosti*** - príkazy
módy, normy cti,
pravidlá medzi
gentlemanmi a pod.
  - II. ***zákony v prenesenom
slova zmysle*** -
regulujú rast alebo
úpadok pozorovaný
u nižších živočíchov,
rastlín, neživých telies
(vedecké zákony); zle
zapadajú do Austinovej
koncepce - ťažko ich
nazvať príkazy, a tiež

je otázna aj
problematika ich
porušenia

b. *nie vo vlastnom slova zmysle*

2. **osobitý príkaz** (occasional command)

Iné delenie zákonov, kt. sa prelína s prvým:

1. **pozitívne zákony** - zákony v prísnom slova zmysle
2. **pozitívna morálka** - tie, kt. nie sú zákonmi v prísnom slova zmysle
  - tieto nestanovujú ľudia politicky nadradení a ani ľudia so zákonnými právami
  - dnes by sme ich nazvali právnou obyčajou alebo istou zvyklosťou, nevynucovanou št. mocou

Austin takto definuje právo ako príkaz zabezpečený hrozbou sankcie, príkaz suveréna, voči kt. ľudia majú zvyk poslušnosti - je to z diela Pôsobnosť právnej vedy.

Teda právo, podľa Austina je vlastne príkaz, kt. dáva spoločný nadriadený zvyšku spoločnosti so zvykom poslúchať, **príkaz suveréna** ako politicky nadriadeného voči politicky podriadeným - tam kde existuje takáto organizácia, existuje suverenita. Samotný suverén je prameňom práva, to je dané spätosťou práva a štátnej moci → z tohto záveru vychádzajú neskoršie pozitivistické teórie

Navrhuje, že všetko právo by trebalo **kodifikovať**, čo je však v Anglicku odvážna myšlienka; snažil sa o vytvorenie veľkého kódexu „Pannomion“, v kt. by bolo obsiahnuté celé anglické právo. Jeho najväčšie dielo je Obhajoba ústavy, kt. smeruje k tomu, aby celé anglické právo bolo kodifikované; stal sa členom komisie pre kodifikáciu trestného práva, ale počas života neboli jeho prednášky obľúbené - zdali sa nepraktické.

Austin bol tiež utilitarista a veril, že Boží zákon stanovený utilitárnym božstvom je najväčšou skúškou hodnoty pozitívneho práva (nie však jeho kritériom). Po smrti získavajú jeho diela väčšiu popularitu ako Benthamové spisy.

Normatívna (pozitivistická) teória

Hans Kelsen je predstaviteľ čistej teórie práva, alebo podľa jeho slov normatívnej teórie práva. Narodil sa v Prahe, ale zakrátko sa presunul do Viedne, tam aj budoval kariéru. V prvých desaťročiach 20. st. sa stal zakladateľom myšlienky **súdnej kontroly ústavnosti**, je jedným zo spolutvorcov rakúskej ústavy (Ústava Rakúskej republiky) v r. 1920, tá pretrvala s určitými zmenami až dodnes.

Bol priekopníkom ústavného súdnictva v strednej a východnej Európe a rakúsky ústavný súd bol jeden z prvých v strednej Európe; priniesol aj **súdnú kontrolu administratívnoprávnych aktov** - správne súdnictvo.

Ústavne a správne súdnictvo sú tzv. rakúske, najmä aj kvôli Kelsenovi. Bol menovaný doživotne za ústavného sudcu, ale z politických dôvodov bol nakoniec odvolaný.

Bol židovského pôvodu a v 30. rokoch si ťažko hľadal prácu v Európe a preto emigroval do USA a pôsobil na Harvardskej univerzite, univerzite v Berkeley a ďalších - to bola druhá etapa jeho práce.

Celá jeho práca má 4 fázy:

1. konštruktivistická fáza
2. silná novokantovská fáza
3. slabšia novokantovská fáza
4. vôľová teória práva

Začal so systematizáciou právnej vedy - medzi zák. diela patria:

- Základné problémy vedy o štátnom práve
- Rýdza právna náuka
- Všeobecná teória právnych noriem
- Čo je spravodlivosť

Kelsen stojí na čele „Viedenskej školy práva“ v rámci normatívnej teórie; tu tiež pôsobí „Brnenská škola práva“, na jej čele je František Weyr - on sa tiež zaoberal problematikou právnych noriem, tiež sa spolupodieľal na tvorbe ústavy.

Brnenská škola bola doslova zlikvidovaná z ideologických dôvodov, v 50. rokoch; známi autori: **Ota**

Weinberger - stále žijúci autor, **Vladimír Kubeš** - on emigroval po r. 1968 do Rakúska.

Rýdza právna náuka:

Odôvodňuje požiadavku čistoty právnej vedy, je to teória pozitívneho práva. Sociológiu práva nepovažuje za právnu vedu, pretože sociológia sa zaoberá skutočnosťami - tým čo je.

Jeho veda chce byť kritická právna veda - vyrovnáva sa kriticky s dovtedajšími teóriami - najmä preto, že právna veda sa nekriticky zmiešala so všetkými vednými disciplínami, s kt. nemá až toľko spoločné (sociológia, psychológia, etika, dokonca aj politika). Toto zmiešanie možno vysvetliť (nie ospravedlniť) tým, že majú niečo spoločné s právom. Jediný predmet skúmania by mali byť **právne normy** - teória právnych noriem neuznáva metodologický synkretizmus - zmiešavanie metód → „*prestíž právnika nestúpa s tým, do koľkých iných vied sa zamieša, naopak ho to odvádza od právnej metódy*“.

Používa výrok: „*Právo je to čo má byť.*“ (D. Hume) - je to ideálny svet, kt. možno tvoriť len za pomoci **logických súvislostí** - logické metódy sú metódy, na kt. stavia normatívna právna teória - všeobecná logika noriem, alebo logika toho čo má byť.

- z pohľadu exaktnosti bol predchodca tejto teórie Hugo Grotius

Myšlienka základnej, alebo **ohniskovej normy** (grundnorm) je stavebným kameňom jeho teórie a podľa toho aj celého právneho poriadku →

- a. právny poriadok definuje ako poriadok ľudského správania a poriadok donucovací
- b. právo je tak isto definované ako donucovací monopol (právneho) spoločenstva

→ právny poriadok teda je akási kolektívna bezpečnosť

Grundnorm je **transcendentálna norma**, neexistuje reálne, je proste daná.

Zaoberal sa aj skutočnými normami:

1. **prikazujúca norma** - najdôležitejšia; tvrdil, že aj zákaz je je v podstate príkaz opomenutia
2. **splnomocňujúce** - splnomocňujú; sem by zaradil aj grundnorm
3. **dovolujúce** - tvoria obmedzenie príkazu, nemožno ich porušiť
4. **derogačné** - rušia platnosť

Oddeluje právo od morálky a pripúšťa, že právne normy môžu mať akýkoľvek obsah. Nepripúšťa zmiešavanie metód, právna náuka je preto čistá - vylučuje ostatné prvky a morálku z obsahu práva. Ani štát nie je nič iné ako súbor právnych noriem - akýsi **personifikovaný poriadok**.

Právo je platné preto, lebo je tvorené určitým spôsobom; právny poriadok nie je iba systém koordinovaných noriem na rovnakej úrovni, ale hierachia rozličných úrovní právnych noriem, ich jednota je daná tým, že platnosť jednej je odvodená od inej, vyššej normy, kt. tvorba je určená tretou normou (až do určitého ohniska - grundnorm).

→ právo je určitá **duchovná** a nie prírodná **realita**

Kelsen hovorí troch prvkoch štátu - národ, územie a moc; stotožňuje sa s Jellinkom, a dodáva, že štát možno takto definovať len za pomoci práva.

Jeho teória má dve časti:

1. **právna statika** - otázka sankcií (neprávo a jeho dôsledky, resp. deliktuálne právo - delikt podľa neho nie je negácia, ale podmienka práva) a právnej subjektivity
2. **právna dynamika** - riešenie konfliktu právnych noriem, zákon a obyčaj (zvyk), medzery v práve, sudcovské právo, mechanizmus kontroly ústavnosti (kto kontroluje ústavnosť)
  - viedla sa tu debata so Schmidtom - najmä ohľadom Weimarskej republiky, zlyhanie kontroly ústavnosti

Zaoberá sa aj ústavnými zákonmi (prečo ich vôbec máme, je to v podstate to isté čo ústava) a

medzinárodným právom - to čo je kolektívne, je dôležitejšie ako to čo je individuálne - medzinárodné právo má mať prednosť pred vnútroštátnym (je pôvodné, spoločné, alebo celosvetové).

Psychologické smery práva (právny psychologizmus)

Leon Petražický bol dominantný predstaviteľ rusko-poľského smeru psychologickéj právnej teórie - bol prvý, kt. systematizoval psychologickú teóriu v jeden celok. Neskôr sa naňho zabudlo, najmä kvôli marksizmus a VOSR, vtedajšia ideológia ich vyhlásila za nevedecké a neplatné.

Lev Josefovič Petražycki - reformátor právnej vedy, bol polyhistor aj v oblasti práva - profesor encyklopédie a filozofie práva, študoval aj rímske právo. Za cára Alexandra II. nastala v Rusku právna reforma (zrušenie nevoľníctva a iné reformy) - došlo k reforme právnej vedy (1894), vzniklo moderné právnické povolanie a právo sa dostalo aj do škôl. Bola tu snaha vybudovať súdny systém relatívne nezávislý, prispel k rozvoju právnej vedy - najmä súdna rétorika (rozvíjalo sa právne myslenie); súdne prostredie bolo také miesto, kde sa najviac rešpektovala sloboda slova.

Prebraté inštitúty anglického súdnictva:

- inštitúcia súdneho zmiernu
- systém poroty

Petražycki bol novátorom v právnej vede, diela:

- O motívoch konania a podstate morálky a práva
- Teória práva a štátu (podtitul: „v spojení s morálkou“)
- Úvod do právnej vedy a morálky

Na právo sa pozeral cez emócie (cez pocity alebo impulzy), ako cez kategóriu vnemu, podnetu. Emócie delil na etické a právne.

1. **emócie etické** - sú to jednostranné emócie (imperatívne), za nimi je predstava určitej morálnej alebo etickej povinnosti
2. **právne emócie** - sú dvojstranné (imperatívno-atributívne) - na predstavu určitej povinnosti sa viaže aj predstava konkrétneho oprávneného subjektu - predstava osoby, kt. vyvoláva túto povinnosť (rímske *obligatio* - vždy je tu dvojstranný vzťah) → *iuris vinculum (nexus)*, alebo právne puto

Dva základné druhy práva:

- 1) **psychologický pôvod** (intuitívne právo) - vlastné každému (určitá právna intuícia), je to určité vnútorné presvedčenie o tom čo je právo; oddelené od authority, ale závislé o vonkajšej reality; stotožňuje ju so spravodlivosťou
- 2) **pozitívne právo** - je výsledok, alebo povinnosť ustanovená aktom niekoho iného; môže byť:

TEÓRIA ŠTÁTU A PRÁVA III. – Politické a právne myslenie 19. a 20. st.

- a) **oficiálne** - právo vydávané určitou spol. autoritou, tu zohráva úlohu „právo právnikov“ (Savigny)
- b) **neoficiálne** - móda, verejná mienka, zvyky - nie je za nimi to, že sú výsledkom aktu stanovujúceho povinnosť (pripomína Austina)

Obligatio používa na vyjadrenie určitej psychologickéj zodpovednosti → právne pojmy ako vlastníctvo, subjektívne právo, záväzok a iné, nie sú reálne, ale znamenajú psychologické odpovede na určité formálne stimuly, kt. majú tým, že pôsobia na ľudské správanie určité reálne efekty → právo je súčasťou **emocionálneho sveta**.

Štát je len **emocionálny prežitok** - citová projekcia, výtvor právnej psychiky, má psychologický význam, pôsobí ako faktor bezpečnosti alebo istoty aj z hľadiska fungovania práva (viac vystupňované je to v škandinávskej teórii). Neprikladá podstatný význam zákonodarnej činnosti, skôr sa zaoberá súdnou funkciou štátu - právo je najmä v tej oblasti, v kt. ho dotvárajú súdy.

- typické je to aj pre americký právny realizmus - **Jerome Frank**
  - „*súdne rozhodnutie môže byť ovplyvnené aj tým, čo mal sudca na raňajky*“) - odmieta tiež predstavu práva ako súboru právnych noriem - normy sú

iba biele papiere popísané čiernymi znakmi, zdrapy papiera alebo hlasy volajúce v púšti - tvrdia, že právo je v realite - law in action (živé právo)

Švédsky predstaviteľ škandinávského právneho realizmu (psychologické odôvodnenie právnej vedy) - Axel Hägerström. Pôvodne študoval teológiu, kt. možno premietol aj do svojej teórie; pôsobil ako jeden z mála stabilne na Univerzite v Uppsale - centrum škandinávského právneho realizmu.

Emócie považoval za základné prežitky, aj vo vzťahu k právu - jeho vyjadrenia sú ale oveľa tvrdšie: „*Morálne hodnotenia nie sú ani pravdivé, ani nepravdivé, sú to len emócie; objektívne hodnoty neexistujú a neexistuje ani slobodná vôľa. Právne predstavy sú prevažne metafyzické alebo magické, teda absurdné*“.

Povinnosť nesúvisí s hrozbou sankcie, nie je to ani vyjadrenie vôle zákonodarcu, ani tlak verejnej mienky, pretože neexistuje niečo také ako vôľa zákonodarcu, ale iba **predpokladný účinok** tejto vôle a ten je produktom práva, v úvodzovkách. „*Čo je štát? Iba spoločnosť organizovaná právnymi normami, ale čo by bolo, keby neboli normy udržiavané sudcami? Čo by spoločnosť akceptovala?*“

Idey vlastníctva, subjektívnych práv, povinností spočívajú v psychologických odpovediach na rituálne formality práva a mágiu slov - tieto problémové pojmy

sa nedajú stotožniť s ničím reálnym, dôvodom je to, že tieto pojmy majú korene v tradičných ideách mystických síl a väzieb. Vlastníctvo je iba idea, kt. existuje v myšliach vlastníkov a tých, kt. nerušia vlastníkov v úživaní ich vlastníctva.

Zaoberal sa podrobne tou časťou rímskej jurisprudencie, kedy právo spočívalo na prísnej forme a náboženských aspektoch.

- ďalší predstavitelia:

Andres Lundstedt - preslávil sa výrokom: „*Právne normy nie sú ničím iným ako zbierkou slov alebo slovných spojení, v skutočnosti neexistuje kategória rovnosti alebo prirodzenej spravodlivosti, spravodlivosť je poriadok na zabezpečenie sociálneho blahobytu.*“. Rozpracoval **učenie o záujmoch celku**, tvrdil, že treba chrániť čo najväčší možný rozsah slobody - welfare state - Švédsko je jeho ideálom uskutočneným v praxi.

Diela: Nevedeckosť právnej vedy, Opravené právne myslenie (podtitul: „moje názory na právo“).

Alf Ross - nie je švédsky predstaviteľ, je dánsky predstaviteľ - pôsobil na univerzite v Kodani a bol aj sudcom na ESLP. Diela: Direktívy a normy, Účinnosť a platnosť.

Predmetom právnej filozofie nie je právo, ale právna veda - zaoberal sa najmä

- a. **opisnými vetami** - právne výroky o skutočnostiach
- b. **neopisnými vetami** (direktívy) - príkazy adresované buď zákonodarcovi, alebo sudcovi - občania nie sú adresátmi právnych noriem
- c. **vedeckými vysvetleniami** - používajú sa na zdôvodnenie výrokov opisných a neopisných viet

Carl Olivecrona - pôsobil na univerzite v Lunde (pôsobil aj v Uppsale), písal o medzinárodnom práve, ale aj o iných témach, kt. ho priblížili k nemeckej právnej filozofii (nacistickej) - diela: Právo ako skutočnosť (Law as Fact).

Z práva vyzdvihuje - „*právo je idea záväznej sily, kt. je psychologickou realitou, a ak sa právu pripisuje nejaká záväzná sila, v skutočnosti to je objektivizovaný pocit viazanosti, tento pocit spájame s ideou právneho poriadku, stáva sa určujúcim pre chápanie práva*“.
„*Zákonodarcovia sú v postavení, v kt. môžu vydať nejaký text, kt. má vlastnosti práva, kt. prikazuje všeobecný rešpekt, ale to je všetko.*“ - tento účinok existuje len psychologickú úroveň - slová textu sú iba návodom na určité konanie, nič v skutočnosti neznamenajú.

Obhajuje stabilný (európsky) mocenský systém a kritizuje medzinárodné právo.

Marxistická teória štátu a práva

Tu si ťažko predstaviť teóriu práva bez teórie štátu - ak by sme to mali vyjadriť, tak je to 9:1 pre teóriu štátu, tá je vždy v popredí v marxizme. Po r. 1989 sa táto teória stráca zo scény histórie vývoja štátu a práva - stratili historický zmysel.

Karl Marx a Friedrich Engels - ich spoločné dielo je Manifest komunistickej strany. Označovalo sa to za brožúru svetového robotníckeho hnutia - „*dejiny ľudstva sú dejinami triednych bojov*“ - táto veta sa premietla aj v ich teórii.

Historia zachytáva 5 druhov spoločenského zriadenia:

1. ***jednoduchá komunistická vláda*** - znamená obdobie pred vznikom štátu, v podstate všetko patrí všetkým v najnerozvinutejšom stupni
2. ***otrokárska vláda***
3. ***feudálna vláda***, alebo kresťanská vláda
4. ***kapitalistická vláda***
5. ***komunistická vláda***

Tieto vývojové stupne majú niečo spoločné - na začiatku bola spoločnosť v dokonalom rozkve, kým sa nevytvoril nadbytok, kt. niektorí jedinci použili na utlačanie ostatných. Otrokárska, feudálna a kapitalistická vláda majú spoločný záujem, utlačanie jednej vrstvy inou - mení sa len spol. vrstva, kt. vykorisťuje (otrokári, feudáli, bankári).

Komunizmus je konečná fáza vývoja spoločnosti - je to beztriedna spoločnosť.

V období, v kt. žili (19. st.) došlo k triednemu vyhrocovaniu dvoch tried - buržoázia a proletariát. V tomto duchu sa nesie aj ich manifest, konkrétne hneď aj prvá kapitola - medzi týmito dvoma triedami sú antagonistické protirečenia, možno ich vyriešiť len revolučným spôsobom, treba zvrhnúť vládnúcu buržoáziu a nastoliť *panstvo proletariátu* → spravodlivá vláda.

„V revolúcii možno stratit' len vlastné okovy, proletariát je masová zložka spoločnosti a je vykorisťovaná, preto treba založiť vládu na tomto princípe.“ - *panstvo väčšiny* (pracujúce vrstvy proletárie) - roľníci, robotníci a pracujúca inteligencia. Sociálna revolúcia má nastoliť novú politickú moc - od revolúcie, cez štát diktatúry proletariátu až po vládu komunistickej strany, kt. vlastne zabezpečí jedinú úlohu komunizmu → **beztriednu spoločnosť**.

Učenie o spoločnosti na základe marxizmu - spoločenské zriadenie sa skladá zo:

1. **základne** (ekonomickej) - kľúčové ekonomické podmienky vývoja spol., majú najväčší význam
2. **nadstavby** (ideologickej) - na základňu sa potom napája ideológia (alebo nastavba) - štát a právo sú javy, kt. patria do spol. nadstavby.

Učenie o práve - to je učenie o:

1. *spoločenskom bytí*
2. *spoločenskom vedomí*
  - spol. bytie určuje spol. vedomie, je nadradené tak ako ekonomická základna ideologickej nadstavbe

Obžaloba buržoázneho práva (z nej poznáme charakter marxistického práva) - jedna z mála definícií práva v ich teórii: „*Vaše buržoázne právo, nie je nič iné ako vôľa vládnucej triedy povýšená na zákon, vôľa, kt. triedny obsah určujú materiálne pod. života v spoločnosti, predovšetkým vládnucej triedy.*“. Tieto poznatky neboli najskôr myslené ako veda o práve, prišlo to až neskôr.

Štát je nástroj triednej nadvlády, podľa marxizmu je neoddeliteľná súčasť práva - štát aj právo majú ***triednu podstatu***.

Utopistické učenie - čo je klasifikované väčšinou ako spol. utópia - najmä názor, že štát a právo sú nevyhnutným zlom; keď zmiznú triedne protirečenia, štát a právo stratia svoju podstatu (štát a právo odumrú), nevyhnutné obdobie existencie štátu a práva je aj v súvislosti so socialistickou revolúciou - princíp demokracie väčšina vládne na úkor menšiny → ťažko si predstaviť, že by spoločenské inštitúty ako štát a právo zanikli; oni tvrdili, že vznikne spoločenská samospráva, každý bude taký uvedomenlý, že nebude treba nikoho

donucovať (každému podľa potreby, podľa práce a pod.).

Inak vychádzali z objektívnych skutočností (fr. revolúcia), odtiaľ vyvodzovali svoje teórie - aj dielo Kapitál hovorí o vytváraní nadhodnoty, takto skúmali fungujúcu trhovú ekonomiku.

Teória mala svoju odozvu, tak isto aj dejiny štátu zažili svoj socialistický model - sociálny experiment je ale oveľa nebezpečnejší ako experiment v skúmavke.

Vladimir Ulyanov - realizoval socialistickú revolúciu v Rusku, takto pokračoval v myšlienkach Marxa a Engelsa. Ratálo sa tu s prebratím vojenskej sily a politickej moci, len s mocou sa dala zrealizovať revolúcia - začalo sa prost. ľudových komisariátov - myšlienka ozbrojiť najvykorystovanejšiu triedu (trieda, kt. má najmenej čo stratiť, resp. vôbec nič).

Diela: Štát a revolúcia - „*proletárska demokracia je tisíckrát demokratickejšia ako buržoázna demokracia*“, reaguje tu aj na to ako Marx vystihol buržoáznu demokraciu: „*utláčaným je dovolené, aby každých niekoľko rokov rozhodli, kto ich bude utláčať v parlamente ďalších niekoľko rokov*“.

Od r. 1917 sa vydávajú knihy zachytávajúce socialistickú ideológiu - bol to však nástroj revolúcie.

Obdobia socialistického štátu:

1. 1917 - 1936 - po Ústavu ZSSR (Stalinská ústava), prevzatá ako určité vodidlo pre novovznikajúce socialistické štáty; vzťahy v spol. v tomto období boli zložité z hľadiska vnútorného vývoja
2. 1936 - 1977 - po novú Ústavu ZSSR (rovnomená), toto obdobie je dôležité z hľadiska 2. svetovej vojny a vývoja po nej

Kľúčové aspekty sovietskeho práva:

Vyvorila sa aj skupina socialistických právnych vedcov, kt. mali vytvoriť nové socialistické právo - revolučná právna veda. Od r. 1917 nebolo jednoduché byť právnym vedcom.

Michail Andrejevič Reisner - pracoval ako skúsený odborník aj po r. 1917, mal za úlohu zlúčiť marxizmus s psychologickou teóriou Jellinka a reinterpretáciu teórie Petražyckého. *„Petražyckí a jeho fantasmagórie potrebujú dostať len triedne sfarbenie, aby mohli vytvoriť marxistickú teóriu práva, a najmä teóriu intuitívneho práva.“*

Jeho významná myšlienka bolo **revolučné právne vedomie** - vychádzalo sa z intuitívneho práva (Petražyckého) a predpokladalo sa revolučné cítenie u každého jednotlivca, proletári vidia triedneho nepriateľa v štátnych mocenských zložkách (prvé

dekréty o súdoch, bránia revolúciu proti nepriateľom, kto sú nepriatelia, ako ich budú súdiť).

Dekrét č. 1 z r.1917 - revolučné právne vedomie sudcov, proletárske intuitívne právo v rámci diktatúry proletariátu je obsiahnuté v štátnom práve a toto právo potláča buržoázne intuitívne právo, aby sa po období komunistickej fázy vývoja stalo všeobecným (univerzálnym) právom.

Pyotr Ivanovich Stuchka (Pëteris Stučka) - bol z Litvy, stal sa predsedom navyššieho súdu a riaditeľom Ústavu práva Sovietskej akadémie vied; tvrdil, že právo má triednu povahu. Jeho dielo: Revolučná úloha práva a štátu. Zomrel r. 1932 a bol označený za nepriateľa.

Evgeny Bronislavovich Pashukanis - bol klasik a študoval právnu vedu aj v Mníchove, prišiel s teóriou ekonomického pohľadu na právo - „*právo a právne vzťahy sú založené na tovarovej výmene*“. Snažil sa vypracovať teóriu základných právnych pojmov a venoval sa **všeobecnej právnej teórii**, kt. má za úlohu rozvíjať všeobecné a najabstraktnejšie právne pojmy. Skúmal tzv. zahlmlenú podstatu práva skrytú v súkromnom práve, keďže základným predpokladom právneho vzťahu je protirečenie súkromných záujmov; „*Právo je buržoázny jav, stelesňuje triedne panstvo a má dočasnú povahu ako nástroj proti zvyškovým nepriateľom v období prechodu od starého k novému spol. poriadku.*“.

Pravdepodobne bol tiež z Litvy*, kritizoval Petražyckého a Kelsena, najznámejšie dielo: Všeobecná teória práva a marxizmu. Bol označený za zradcu a nepriateľa a zastrelený v r. 1937.

Kelsen odpovedal na jeho teóriu v duchu, že komunizmus je anarchizmus teórií a totalitarizmus v praxi - „Kelsenova nálepka komunizmu“.

Roku 1921 - **Encyklopédia štátu a práva** (prvá sovietska encyklopédia štátu a práva) - „*komunizmus neznamená (iba) víťazstvo socialistického práva, ale víťazstvo socializmu nad akýmkoľvek právom ... keďže zrušenie tried s antagonistickými záujmami spôsobí, že právo ako také odumrie*“.

Andrey Vyshinsky - prokurátor, odstraňoval triednych nepriateľov - dôležité sú jeho reči na súde avypracovaná teória dôkazov. Bol kritikom Pašukanisa a Stučku, tí naňho nakoniec aj doplatili.

* na prednáške bolo povedané, že je Lotyš (polemika Litvy s Lotyšskom - či Stučka, alebo Pašukanis bol lepší); zdroje na internete dokonca uvádzajú, že bol Rus, takže sú na výber tri alternatívy 😊

Reakcia v 20. st. - tzv. nacistické právo. Hitler nemal v láske právnikov - mohli preto v Nemecku pôsobiť len „výkonní právnici“ - úradníci a sudcovia.

Teória prirodzeného práva (analytická jurisprudencia)

Gustav Radbruch - nemecký predstaviteľ, patrí k najvýznamnejším nemeckým právnym filozofom všetkých čias; bol ministrom spravodlivosti vo Weimarskej republike, potom však odstúpil. Po nástupe Hitlera odišiel aj z vysokoškolského prostredia, ale po r. 1945 sa vrátil do Heidelbergu ako dekan fakulty.

Právna filozofia je jeho základným dielom, aj dnes sa používa ako učebnica založená na teórii prirodzeného práva.

Najdôležitejším problémom je účel práva, každá právnofilozofická otázka musí riešiť tento problém → účel práva spočíva v **službe spravodlivosti**, idea práva bytostne súvisí so spravodlivosťou - idea práva môže byť len spravodlivosť, odvoláva sa na myšlienku rozdeľujúcej spravodlivosti (Aristoteles). Spravodlivosť apeluje na myšlienku ideálneho spol. poriadku, kt. upravuje prirodzenoprávny rozmer, kt. je východiskový - sú to vzťahy medzi morálnymi osobami.

Spravodlivosť chápe ako krásu - ideálna/vyššia hodnota; no rozlišuje tu:

1. spravodlivosť ako cnosť - **subjektívna spravodlivosť**
2. spravodlivosť ako vlastnosť - **objektívna spravodlivosť**

A tiež rozlišuje:

1. **spravodlivosť pozitívnu** („právnosť“) - napr. spravodlivosť sudcu
2. **spravodlivosť v užšom slova zmysle** - predzákonná, alebo nadzákonná, existuje u zákonodarcu

Kľúčovým princípom spravodlivosti je rovnosť.

Okrem spravodlivosti rozlišuje aj ďalšie požiadavky (pozitívneho) práva:

1. **účelovosť**
2. **právna istota**

Stavebné kamene aj jeho koncepcie právneho štátu, kt. teóriu rozvinul po 2. svetovej vojne - vtedy bol svedkom pádu právneho pozitivizmu a dospel k názoru, že existujú právne princípy, kt. sú silnejšie ako ktorékoľvek pozitívne právo.

Ďalšie známe dielo je 5 minút právnej filozofie, rozdelené na päť častí, podľa minút:

1. „*Zákon je zákon pre podriadených, rozkaz je rozkaz pre vojaka v službe.*“ - pozitivistické vyjadrenie toho, čo je právo; všetci sme postihnutí prvou časťou tohto výroku - chápeme právo ako niečo pozitívne; dalo by sa to vyjadriť ako bezbrannosť ľudu voči „zlým“ zákonom,

vojak totiž nemusí rozkaz poslúchnuť, ak smeruje k neprávaniu.

2. „Právo je to čo prospieva všetkým.“ - bez ohľadu na obsah, tu môžu byť aj také, ustanovenia, kde sa hľadá skôr na vlastný prospech.
3. „Právo je vôľa k spravodlivosti.“ - tu treba hodnotiť všetkých na základe rovnakého meradla, niektoré prípady, kt. pochádzajú z druhej minúty, sa tak vylučujú - napr. ak by zákony popierajú spravodlivosť, ľudia ich musia poslúchať, ale právnici by mali nájsť odvahu odoprieť im charakter práva.
4. „Právo je všeobecný prospech.“ - tu vyplýva otázka, či môžu existovať zákony, kt. osahujú všetky tri účely práva, niekedy ustúpi všeobecný prospech.
5. „Právo, to sú aj určité právne princípy, a tie sú silnejšie ako každé platné pozitívne právo.“ - **Radbruchova formula**, tieto princípy musia byť prítomné v každom práve, ak si právo má zaslúžiť svoje meno, inak by sa dalo hovoriť o zákonom neprávne.

Radbruchova formula nachádza uplatnenie tam a vtedy, kde zákonné právo je neznesiteľne nezlučiteľné s požiadavkami spravodlivosti, a v takomto prípade zákonné právo musí ustúpiť požiadavkam spravodlivosti; napr. aj ústavný súd ČR aj SR sa odvolali na túto formulu - nespravodlivému zákonu nemožno uznať

hodnotu práva, možno sa mu nepodriaadiť. Poslušnosť k zákonu končí počnúc jeho extrémnu nespravodlivosťou (zákony, kt. brali Židom ich majetok - tie boli podľa Radbrucha neplatné už v čase ich vydania).

- napr. udavačstvo (či je povinnosť voči štátu) - ak by niekoho odsúdili na smrť, ak ho niekto udal - právo proti zásadám humanity - či klasifikovať tento čin ako napomáhanie k vražde
  - po vojne bol udavač odsúdený na doživotie
  - je to opísané v diele Zákonné neprávoprávo a nadzákonné právo
  - debata Harta a Radbrucha - problém odporného udavača, je opísaný aj (7 str.) vo Fullerovej Morálke práva
- Noribergský proces (film) - na lavici obžalovaných je právo samo, sudcovia, vysokoškolskí profesori, z fašistického obdobia - vykonávali zákony nacizmu

Lon L. Fuller - Američan, bol profesorom na Harvarde a profesorom právnej vedy. Jediná priateľná formulácia práva: *“Právo je proces podriaďovania ľudského správania vláde noriem.”*, jeho koncepcia sa venuje ideálnemu fungovaniu práva - funkcionalistická koncepcia práva. Právo nemôže byť nič také, čo by neusmerňovalo ľudské správanie - to je jeho podstatná funkcia.

Najdôležitejšie dielo je Morálka práva a Anatómia práv.

Osem požiadaviek na právne normy (pravidlá):

1. musia byť vyjadrené vo všeobecných termínoch
2. musia byť všeobecne vyhlásené (inak sa nimi nedá oboznámiť)
3. musia byť zreteľné, pokiaľ ide o ich účinky
4. musia byť vyjadrené všeobecne zrozumiteľným spôsobom
5. musia byť navzájom súladné, harmonizované (nesmú si protirečiť)
6. nesmú vyžadovať správanie, kt. ide za hranice možnosti adresátov
7. musia byť stabilné (stabilita - spojené s právnou istotou, resp. požiadavkou právneho štátu) - *„nesmú sa meniť tak často, aby prestali byť spoľahlivé“*
8. musia byť uplatňované spôsobom, kt. vyplýva z ich významu (jednota slova a činov - to čo je, je to čo má byť)

Každý právny systém, kt. si chce hovoriť, že založený na princípe legality, musí spĺňať tieto požiadavky. Vyvodil ich v podstate zo svojho imaginárneho príbehu reformácie právneho poriadku monarchom Rexom, 8 pravidiel tvorí negáciu jeho ôsmich zásadných chýb (príbeh písany formou antických dialógov).

Vnútoraná morálka práva - procedurálna verzia prirodzeného práva - súvisí s tým ako je daný systém

konštruovaný a vykonávaný, tvorí spomenutých 8 princíпов práva.

- to neznamená, že aj nespravodlivé zákony sa vo tomto duchu nemôžu stať obsahom práva (spĺňajú jeho 8 podmienok) - preto je ťažké ho zaradiť k naturalistom, no v jeho diele sa možno dočítať aj myšlienok, na základe kt. sa dá systému nespravodlivých zákonov odobrať pomenovanie práva

Herbert L. A. Hart - študoval filozofiu a dejiny na Oxforde, stal vedúcim katedry právnej vedy (holder of the chair of jurisprudence) v r. 1952 až 1968. Počas druhej svetovej vojny bol v informačných službách, po vojne začal prednášať, stal sa vedúcim katedry už skôr ako vydal prvé dielo, čo bolo dost' neobvyklé.

- je predstaviteľom analytickej (pozitívnej) jurisprudencie, ale ako utilitarista nevyučuje nadpozitívne hodnoty v práve

Dôležité diela: Definícia a teória v právnej vede (inauguračná prednáška), Pojem práva (Concept of Law - hlavné dielo; nový pohľad na právo, zaoberá sa povahou spravodlivosti, morálnym a právnym záväzkom, prirodzeným právom), Právo sloboda a morálka, Trest a zodpovednosť.

Zaoberal sa tromi otázkami, podľa neho sa neustále opakujú:

1. v čom je rozdiel medzi právom a poriadkom opierajúcim sa o hrozbu
2. vzťah medzi právnou a morálnou povinnosťou
3. vzťah práva a noriem

Problém vidí v definíciách - „*všeobecné definície len málo prispeli k odstráneniu ťažkostí*“, podľa neho by definícia mala zahrňovať súbor znakov, kt. odlišujú jednu vec od druhej.

- príklad so slonom - spoznám ho prirodzene, ale neviem ho presne definovať

Príkláňa sa k analytickej právne vede - jej cieľom, o čo sa snažil aj Hart, je vytvorenie štruktúry a práva jeho teoretické objasnenie. Kritizuje predstavy Benthama a Austina - hlavne príkaz suveréna vynútený sankciou a princíp, že nadriadený (suverén) už nepočúva nikoho.

Konkrétne námietky voči Austinovej teórii:

- a. právo je príkaz - *téza proti príkazu*:

Obsah práva je širší ako len príkaz, pričom nepopiera, že existujú zákony ako príkazy, ale existuje veľa zákonov, kt. nemajú charakter príkazu (podmienky zmlúv) → rozsah uplatnenie práva je širší ako len rozsah uplatnenie príkazu.

TEÓRIA ŠTÁTU A PRÁVA III. – Politické a právne myslenie 19. a 20. st.

- podľa Harta záväzok nie je nariadenie, je to vyhlásenie danej osoby a to neznamená, že je k tomu niekto nútený
- b. právo predpokladá suveréna - **téza proti zvyku poslušnosti**:

Príklad suveréna Rexa - vládne suverénne pomocou zákonov podporených sankciou, po problémových začiatkoch ľudia nakoniec poslúchajú jeho príkazy. Zvyk poslušnosti je osobný vzťah jednotlivého poddaného k suverénovi - ak Rex zomrie, tak zanechá Rexa II., ale skutočnosť, že poddaní počúvali Rexa nepodmieňuje to, že budú počúvať aj Rexa II., to nastane až po čase → keď niekto vydá zákon, je hneď právom, už skôr ako ho ľudia začnú poslúchať.

- c. príkaz predpokladá sankciu - **proti sankcii**; právo netvorí len príkazy, to vylučuje podmienku sankcie pre uplatnenie práva ako celku.

Hart tvrdí, aby sa právnici by sa mali zaoberať pojmom právo - lingvistická analýza je tu najdôležitejšia. Táto koncepcia prekrúca povahu práva v modernom štáte, aby sme pochopili povahu práva, musíme myslieť v pojmoch pravidiel (rules).

Hart rozlišuje spoločenský systém, kde zakotvil pravidlá (rules), kt. majú formu práva:

1. spoločenské zvyky
2. **spoločenské pravidlá** - tu ešte rozoznáva pravidlá:
  - a. tie, kt. sú len spoločenskými zvyklosťami
  - b. pravidlá, kt. vytvárajú záväzky (niečo, čo pripomína právo) - tu sú:
    - i. morálne záväzky - súčasťou morálneho kodexu spol.
    - ii. **pravidlá, kt. majú formu práva**

Vo vzťahu k obom pravidlám (kt. vyjadrujú záväzky), existuje skutočný spoločenský tlak, na prispôsobenie správania sa určitému pravidlu.

Sú dva druhy právnych pravidiel (rules):

1. **primárne pravidlá** - ukladajú povinnosti, stojí za nimi hrozba sankcie, napr. normy trestného práva (objektívne právo; akási obdoba)
2. **sekundárne pravidlá** - udeľujú verejnú moc alebo súkromnú moc; napr. právo spísať závet (subjektívne právo)
  - právo pritom tvorí jednotu primárnych a sekundárnych pravidiel

Sekundárne právo delí Hart podľa funkcie na:

1. **pravidlo uznania práva** (rule of recognition)
  - tvorí základ právneho systému (ako u Kelsena ohnisková norma), určuje kt. normy sú a kt. nie sú časťou právneho systému; táto norma napr. určí, že právo je v oficiálnom texte, alebo je jasne vyjadrené v kritériách, kt. sa riadia úradníci (platný zákon musí mať dané náležitosti - to je pravidlo uznania daného práva)
2. **pravidlá súdneho (administratívneho) rozhodovania** (rules of adjudication) - určenie jednotlivcov, kt. majú sudne rozhodovať, súčasne definujú postupy, kt. majú dodržiavať
3. **pravidlo platnosti práva** (rules of legal validity), resp. pravidlo zmeny (rules of change) - tu sa prejavuje prirodzenoprávne poňatie tejto teórie:
  - ***nápravný prostriedok práva*** - pravidlá zmeny pracujú proti statickej povahe primárnych pravidiel
  - treba pritom zvážiť ***trvanlivosť zákona*** a vylúčiť situácie ako napr. z r. 1944, kedy bola odsúdená žena za bosoráctvo, totižto zákon z 18. st. proti bosoráctvu nikto nerzušil - Hart v takýchto prípadoch priznáva ľuďom občiansku neposlušnosť - mali by sme prehlásiť:

*„toto je právo, ale je príliš zlé, aby sme
ho dodržiavali“*

Otvorená textúra práva podľa Harta:

1. pravidlo musí prevažne odkazovať na skupiny ľudí, vecí, skupiny, činy a okolnosti (druhovo orientované)
  2. na oznamovanie pravidla konania slúžia dva hlavné prostriedky:
    - a. **zákon** - presne určené pravidlo, pred uskutočnením konania:
      - jeden otec povie synovi pred odchodom do kostola: *„každý muž a chlapec musí pred vstupom do kostola sňať klobúk“*
    - b. **precedent** - z konania sa vyvodzuje pravidlo:
      - iný otec v kostole sníme synovi klobúk a povie: *„vidíš, takto sa máš správať“*
- oboma spôsobmi sa dá docieľiť požadované správanie
3. otázka, či napr. zahŕňa slovo vozidlo aj bicykle, lietadlá, alebo kolieskové korčule - právo treba upraviť tak, aby sa vzťahovalo na všetky prípady v spoločnosti; Hart tvrdí, že to nie celkom možné a v tomto prípade poskytuje úradníkovi

zákonodarnú právomoc, on určí podľa svojho uváženia, či daný predpis zahrňuje aj bicykle a pod., pritom má na zreteli verejný záujem (politická právomoc) a iné závažné fakty (napr. ak sa jedná o nariadenie samosprávy - akú má záväznosť, na aký konkrétny prípad - nie je to všeobecne záväzná norma)

Hart je pozitivista, ale napriek tomu neodmieta prirodzenoprávne princípy, hovorí, že existujú všeobecne uznávané princípy konania, kt. sa týkajú ľudských bytostí, považuje ich za minimálny obsah prirodzeného práva:

1. ***ľudská nezraniteľnosť*** - nikoho nezabiješ
2. ***približná rovnosť*** - nikto nie je natoľko silný, aby ostatných natrvale ovládal
3. ***obmedzený altruizmus*** - je mravný princíp spočívajúci na nezištnej službe iným ľuďom, v ochote obetovať pre ich dobro osobné záujmy
4. ***obmedzené zdroje***
5. ***obmedzené porozumenie a sila vôle***

Na základe tohot rozlišuje pozitivismus:

- a. exkluzívny pozitivismus - vylučuje morálku z práva
- b. inkluzívny - priznáva určitý morálny obsah
  - príklad z diela Marka Twaina (Dobrodružstvá Huckelberryho)

Finna) - vybuchol kotol a zomrel
černoch, na čo žena reagovala:
„uff, chvala bohu, myslela som
si, že sa niekto zranil“

→ cieľ morálneho a právneho systému je
spoločný - prežitie spoločnosti

Morálny a právny záväzok - spravodlivosť je len
segment morálky, kt. sa zaoberá zaobchádzaním
s jednotlivcami, má osobitnú úlohu - vecná kritika
práva a inštitúcií.

Vnútorňý charakter morálky tvorí vonkajší charakter
práva, podľa Harta **pravidlá morálneho správania**
musia zaoberať:

1. dôležitosť
2. nedotknuteľnosť voči zámernej zmene
3. dobrovoľnú povahu morálneho priestupku
(morálna vina nemusí byť právna)
4. formu morálneho nátlaku (svedomie,
opovrhnutie)
  - kauza strelci pri múre v Berlíne pred r.
1989, je to otázne, či strelba bola
v súlade s morálkou

Ronald M. Dworkin - pôsobí v súčasnosti v Británii a USA, kde aj študoval (Harvard a Oxford); bol aj súdnym úradníkom a advokátom. Prednášal v Yale a Oxforde, vystriedal Harta, neskôr pôsobil na Londýnskej a New Yorkskej univerzite.

Jeho postoje treba chápať v dvoch smeroch:

1. právna filozofia - naturalista
2. politická filozofia - liberalizmus

Diela: Občianske práva brané vážne, Ríša práva, Liberalizmus.

Základom jeho teórie je „generálny útok na právny pozitivizmus“, na zreteľ mal hlavne Hartovu teóriu - podľa neho je pozitívny systém je nedostatočný a jednostranný.

- príkladne sa dá uviesť prípad vozidla a Hartovu teória zväženia - Dworkin odmieta udeliť úradníkovi politické právomoci, úradník nemôže založiť nijaké rozhodnutie na okolnostiach, kt. nesúvisia s právom - on apeluje na uváženie právnych princípov - tak sa dá dospieť k stanovisku založenom na práve

Kritika Hartovho pozitivizmu (generálny útok na pozitivizmus) pramení zo skutočnosti, že oni chápu právo ako systém právnych noriem - to je jednostranné a neúplné, podstatné časti sú aj princípy a účely. V konkrétnej otázke uváženia kritizuje najmä normu

uznania - nie vždy je ľahké indentifikovať čo je platné právo.

Právo chápe ako integritu, systém zložený z:

1. **pravidiel** (normy, alebo rules)
2. **štandardov** (not rules, standards, alebo princípy, zásady, účely)
3. **politických princíпов**

Táto integrita (Ríša práva) obsahuje pojmy ako:

- a. slušnosť (fairness)
- b. spravodlivosť (justice)
- c. prísne zachovávanie postupov (obedience)

Princípy sú regulatívne vety (vodítka), z kt. vyplývajú individuálne práva a slobody - požiadavky spravodlivosti, slušnosti a ďalších dimenzií morálky. Do diskusie takto vnáša nový argument, štrukturálny argument - podstatou je téza, že aj tie princípy, kt. nemajú inštucionálnu podobu sú princípy právne a ako súčasť politickej alebo spoločenskej morálky, platia v dôsledku svojho obsahu.

Základné **rozdiely medzi normami a princípmi** sú čisto logické, nie sú stanovené v ich obsahu:

- princípy majú inú logickú štruktúru, napr. pre princípy neplatí zákon vylúčenia tretieho; platnosť nespočíva len v modalitách platnosti a neplatnosti, inak sa aplikujú ako normy;

princípy sú len vodítkom, na kt. sa prihliada v procese rozhodovania

- právne normy sa aplikujú systémom „všetko alebo nič“ (all-or-nothing way, ak sú naplnené subsumpčné podstaty, tak sa norma aplikuje - skutková podstata
  - o príklad testamentu - požiadavka dvoch svedkov (ak nie sú, tak je neplatný - všetko alebo nič)
- ďalším rozdielom je závažnosť, alebo dôležitosť, na kt. sa prihliada v prípade konfliktu alebo kolízie - inak sa riešia konflikty princípov a noriem - pri normách, rozpor je vyriešený tak, že jedna z noriem na základe objektívneho práva nie je platná (interpretačné pravidlá); pri princípoch sa rozpor rieši vyvažovaním, kde jeden princíp ustúpi
  - o v konfliktet noriem sa rieši konflikt dispozíc, pri princípoch sa skúmajú podmienky hypotéz, preto je ich riešenie výsledkom mnohých myšlienkových postupov

Princípy môžu byť v trojakom vzťahu:

- a. hierarchicky usporiadané (pri aplikácii nenastávajú problémy)
- b. vzťah konkurencie
- c. vzťah výlučnosti

Spravidla sa objavuje **kolízia princípov** (konkurencia) - najmä v „hard cases“, v zložitých prípadoch v praxi - poslúži tu zvažovanie princípov (dobra v nich - „zvažujú sa dobrá“). Dworkin poukazuje na zložitost' právneho systému - ak zlyhajú princípy, tak sa sudcovia obracajú na inštitucionálnu morálku → vyvodil z toho fakt, že vždy správne rozhodne len ideálny sudca (šikovný, hodný, učený - nazval ho Herkules, ako reprezentatívny sudca amerického súdu). V oblasti súdnictva kritizuje pragmatizmus - podľa neho väčšina sudcov netvorí nové právo, ale rozhoduje podľa predchádzajúcich rozhodnutí - nie je to aktuálne.

Najväčší dôraz podľa neho treba klásť na zachovanie integrity práva, treba vykladať ho ako celok (law as integrity) - právne princípy, normy a politické princípy treba brať ako celok.

Politická filozofia - je známy liberalizmom, ale tvrdí, že prístup k zdrojom by nemal závisieť od náhody prírody (talent, šikovnosť) - je za sociálny štát a rovnosť; spravodlivý štát má nedostatky kompenzovať. Rovnosť je najvyššia hodnota v spoločnosti - ľudia by mali byť zodpovední len za svoje voľby, a nie za to čo nemôžu (náhoda prírody).

Inštitucionalizmus

Je to pozitívnoprávna teória podľa kt. je právo inštitucionálny fakt, bez ohľadu na svoj obsah. Hlavní predstavitelia sú MacCormick a Weinberger.

Sir Donald Neil MacCormick - profesor (kráľovská profesúra - *regius profesor*, dodnes schvaľovaný panovníkom) na Edinburghskej univerzite, angažuje sa aj politicky - pracoval v SNP (Scottish National Party, je syn zakladateľa tejto strany), aj ako poslanec EP a zaoberal sa aj európskym právom, participoval sa na novej (prvej) ústavnej zmluve pre EÚ v Konvencii pre budúcu Európu.

Dielo: Právo ako inštitucionálny fakt (inaguračná prednáška, tu začal rozvíjať svoje myšlienky), Inštitúcie práva (nové dielo z roku 2007, nedávno završené dielo), Rétorika a Právna norma, Právna argumentácia a právna teória.

Inštitút (všeobecne) chápe ako:

1. je systém právnych noriem, kt. upravujú spoločenské vzťahy, kt. navonok vnímame ako jeden celok (zmluva, vlastníctvo)
2. právo je inštitucionálne, pretože právo uplatňuje inštitúcie ako polícia, alebo parlament
3. inštitúcie (*institutiones*), ako diela uznávaných autorít, slúžia ako subsidiárny prameň práva

MacCormick tvrdí, že svet tvoria hmotné fakty a reality, a **fakty inštitucionálne** (sociálne reality), bez nich by hmotné fakty nemali význam, pretože poskytujú výklad vecí udalostí, správania sa, vecí so zreteľom na určitý právny systém (normatívny rámec).

- napr. kus plastu, vnímame ju ako platobnú kartu ak máme relevantné informácie (inštitucionálne fakty poskytujú zmysle hmotným faktom)

Právo - vníma po prvé ako normatívny poriadok (rod - genus) a po druhé ako osobitný druh normatívneho poriadku (differentiam specificam) - inštitucionálny normatívny poriadok. Treba skúmať pojmy, vo všetkých ich súvislostiach, a to hlavne:

a. normatívnosť

Používa výkladové pojmy, napr. pojem radu - prostredníctvom neho vysvetľuje pojem normatívnosť a zovšeobecnenie, rad sa vytvára spontánnejšie alebo prísnejšie - ak sa napr. ľudia predbiehajú, rad nemá zmysel pretože ľudia popreli jeho normatívny rámec, za to už státie v rade je aktivita orientovaná na spoločný normatívny názor - takéto správanie (státie) je účelné. Tam kde existuje **vzájomný normatívny názor**, tam sa objavuje normatívnosť - miera usporiadanosti na základe primerane zdieľanej spoločenskej praxe (aj bez existencie nejakej spoločenskej dohody - explicitne vyjadrenej), v rámci, kt. sa primerane uspokojujú

vzájomné očakávia všetkých (spravidla od implicitnej normy, nemusí byť vyslovne stanovená).

b. poriadok

Normatívny poriadok je vždy tam, kde sa ľudia správajú k iným na základe názoru, že takéto správanie je správne a zároveň predpokladajú, že takýto názor zdieľa väčšina; môže byť explicitne vyjadrený, ale existuje aj tam, kde sú implicitné normy rešpektované vo veľkej miere, bez dohľadu, donútenia a pod. Riadime sa autonómne avšak zdieľame určitý normatívny názor.

c. inštitucionálnosť

Poriadok prechádza do vyššej formy vtedy, ak dôjde k jeho formalizovaniu - vytvára sa poriadok na základe formálnych podkladov, organizovaný autoritou; tak sa daný pôvodný poriadok inštitucionalizuje a normativizuje - **inštitucionálny normatívny poriadok**, takýmto je právo. Hlavným znakom inštitucionalizovania je tvorba noriem a dôležitým znakom je tak isto fakt, že má donucovaciu kvalitu (núti na nás). Tiež popri ňom existujú inštitucionálne agentúry (institutional agencies) - vydávajú pravidlá, usmerňujú nas.

Rozlišuje tri typy inštitúcií pozitívneho práva:

1. **inštitúcie ako agentúry** (institutional agencies)
- majú legislatívne funkcie, výkonno-správne funkcie, súdne funkcie, funkcie vnútenia práva
2. **inštitúcie dohody** - výsledkom konania inštitúcií ako agentúr (zmluvy, manželstvo)
3. **inštitúcie vecí** - nehmotné objekty vytvárané na základe práva (cenné papiere, intelektuálne vlastníctvo)

Tu ešte rozlišuje pravidlá, kt. odvádza od jed.
typov inštitúcií:

- a. inštitutívne pravidlá - určujú akým spôsobom vznikajú alebo sa vytvárajú všetky tri typy inštitúcií (postupy)
- b. normatívne dôsledky existencie inštitúcií (napr. parlament prijíma zákony)
- c. pravidlá, kt. upravujú ukončenie daných inštitúcií

Právo ako inštitucionalizovaný normatívny poriadok je podľa MacCormicka najdôležitejším znakom štátu, avšak nevyklučuje existenciu iných typov práva (cirkvi, športových organizácií a pod.).

Ota Weinberger - študoval v Grazi, kde dostal čestný titul. Venoval sa najmä štruktúrálnej teóri práva a právnej metodológii. Svoju teóriu nazval normativistický inštitucionalizmus alebo neoinštitucionalizmus.

Dielo: Inštitucionalizmus, Norma a inštitúcia, Základy inštitucionalistického právneho pozitivizmu a množstvo publikácií je aj v odborných časopisoch

Stredobodom jeho teórie je **ontológia práva** - bytie a existencia práva, problematika platnosti práva a podobne; tvrdí, že tu sa musia brať do úvahy aj inštitucionálne skutočnosti a nie len holé fakty (brute facts) - právo je podľa neho tiež inštitucionálnou skutočnosťou, jeho normativistický inštitucionalizmus vychádza zo stálej súvislosti medzi inštitúciami a spol. existenciou noriem.

Pojem **inštitúcia** - sú to rámcové systémy ľudského správania sa, kt. sú podmienkou učenia ľudského konania; ale sami o sebe nestačia, pretože naše správanie je motivované našimi zámermi, no inštitúcie vytvárajú rámec toto pre konanie, praktické informácie, kt. podmieňujú toto správanie, pričom obsahujú jadro - normatívne pravidlá. Inštitúcie delí na:

- 1) normatívne - explicitne vyjadrené
- 2) reálne - implicitne vyjadrené

Platné právo vymedzuje ako spolupôsobenie noriem so správaním s existujúcimi inštitúciami; platné normy sú platné preto, že súvisia s existujúcimi pozorovateľnými procesmi v spoločnosti - platnosť práva spája so skutočnosťami (napr. závet platí, ak existuje norma a skutočnosť odkázania majetku), a neodvádza ju od inej normy (ako Kelsen alebo Hart).

Teória neoinštitucionalizmu chápe právo ako život prebiehajúci na základe noriem a pozorovateľných skutočností, kt. ovplyvňujú dynamiku samotných noriem. Normativistických inštitucionalizmus možno chápať aj ako logicizmus, pretože logickú formu právnej argumentácie povyšuje na program právnej vedy.

Weinberger je pozitivista - **oddeľuje právo a morálku**, tvrdí, že sú to dva oddelené normatívne systémy, ale na taktiež právny život potrebuje súhrn morálnych úloh rozhodujúcich orgánov a ich väzbu na právo, to je ale samostatný systém - aj právne princípy sú súčasťou pozitívneho práva. V tomto duchu odkazuje aj na existenciu prirodzeného práva - tá je podľa neho irelevantná pre právnu filozofiu; právne princípy len poukazujú na prirodzený základ a potrebu tvoriť právne normy na základe prirodzených antropologických reakcií a štruktúr, pričom ich hodnotenie vychádza z postulátov spravodlivosti, kt. nemôžno len degradovať na rovnosť. Pri úvahách o spravodlivosti pochybuje o tom, že niekto presne definuje tento

pojmem, tvrdí, že sa do určitej miery spája s pojmom prospešnosti, no vzhľadom na dnešný vývoj treba orientovať ideál spravodlivosti na ideál porozumenia medzi spoločnosťami.

Teória spravodlivosti

John Rawls - je známy teóriou spravodlivosti a rovnomenným dielom (A Theory of Justice), kt. doplnil ďalšími dielami: Politický liberalizmus a posledné dielo - Spravodlivosť ako férovosť, kt. sa nachádza aj slovenský preklad (Justice as Fairness) - dovádza jeho teóriu k vrcholu, pôvodnú teóriu „novelizuje“, je z r. 2001 a niektoré myšlienky z pôvodnej Teórie spravodlivosti; napísal ju spolu s manželkou (bol vážne chorý).

Je viacej filozofom ako právníkom (laik právník):
„mojim cieľom je prezentovať koncepciu spravodlivosti, kt. zovšeobecňuje teóriu spoločenskej zmluvy a dovádza ju na vyšší stupeň abstrakcie“.

Nadväzuje na teóriu spoločenskej zmluvy (najmä na Rousseaua a Kanta).

Kľúčové **pojmy** sú:

- pôvodný stav (original position)
- závoj nevedomosti (veil of ignorance)
- primárne dobrá (primary goods)

- rozdeľovacia spravodlivosť (distributive justice)

Hypotéza **pôvodného stavu** - je to stav pôvodnej rovnosti, kde sa ľudia bez nadriadenej autority majú rozhodnúť o princípoch spolužitia a princípoch riešenia konfliktov, základná podmienka je uznanie sa ako slobodných a rovných osobností - rozhodovanie prebieha pod závojom nevedomosti. Tu sa zjednotenie bude týkať rozdelenia primárnych dober, tie majú:

- a. **sociálnu povahu** (práva a slobody, plat a majetok, vplyv a možnosti)
- b. a sú aj dobrá **prírodného druhu** (inteligencia a predstavivosť)

Ľudia ich volia racionálne a vo svojom vlastnom záujme, bez závidi a altruizmu.

Tu sa dostáva k dvom **základným princípom spravodlivosti** (z nového diela):

1. každý človek má nespochybniteľný nárok na celkom adekvátnu schému rovnakých, základných slobôd, pričom táto schéma je zlučiteľná s rovnakou schémou slobôd pre všetkých
  - Kantov vplyv, a najmä jeho definícia práva: „*súhrn podmienok, za kt. možno ľubovôľu jednotlivca viesť do súladu*“

*s ľubovôľou všetkých“ (myšlienka slobody
- nie je to klasická definícia práva)*

2. spoločenské a ekonomické nerovnosti by mali spĺňať 2 podmienky:
  - a. mali by sa viazať úrady a na pozície prístupné pre všetkých za podmienok férovej rovnosti príležitostí
  - b. mali by byť čo najviac prospešné najmenej zvýhodneným členom spoločnosti (princíp rozdielu)

Spravodlivosť ako férovosť, toto dielo zavádza základné nerovnosti:

- a. spoločenský pôvod - trieda, v kt. sa narodili a vyrastali skôr ako dospelí
- b. vrodené schopnosti a príležitosti - ich rozvíjanie ovplyvnené spoločenským pôvodom
- c. dobrý alebo zlý osud - šťastie alebo nešťastie (choroby, nehody, nedobrovoľná strata zamestnania)
  - o nemožno ich odstrániť, ale možno ich minimalizovať

Vhodný zoznam **primárnych dobier** - primárne dobrá sú veci, kt. považuje a potrebuje človek chápaný vo svetle politickej koncepcie osôb ako občan, plne kooperujúci člen spoločnosti, a nie len ako ľudská bytosť; sú to veci, kt. občania potrebujú po celý život.

Politická a morálna koncepcia:

1. **základné práva a slobody** - podstatné inštitucionálne podmienky potrebné na primeraný rozvoj a plné a zasvetené sledovanie morálnych síl človeka
2. **sloboda pohybu a pobytu** - vzhľadom na rozmanité možnosti; pričom tieto možnosti, umožňujú sledovať rôzne ciele a zeefektívňovať rozhodnutia smerom k revízií a meniť ich
3. **moc a výsady úradov a pozície úradov a zodpovednosť**
4. **príjem a bohatstvo** - chápané ako viacúčelové prostriedky (s výmennou hodnotou) potrebné na dosiahnutie širokej škály cieľov, nech už sú akékoľvek
5. **spoločenské základy sebaúcty** - chápu sa ako aspekty základných, spravidla dôležitých, inštitúcií pokiaľ majú mať občania vyvinutý zmysel svojej hodnoty

Spravodlivosť (podľa jeho novej koncepcie) ako férovosť:

- tvorí rámec demokratickej spol. (tiež Rawls kritizuje princíp ochrany menších a princíp väčšiny)
- považuje za prvotný predmet politickej spravodlivosti základnú štruktúru spoločnosti - jej hlavné politické a spoločenské inštitúcie
- je formou politického liberalizmu, pričom sa snaží formulovať súbor významných hodnôt

Jeho teória založená na abstraktných princípoch a hypotéz (asi najabstraktnejšia a najmenej zrozumiteľná teória).

Robert Nozick - k pohľadu treba vyzdvihnúť jeho dielo - Anarchia, štát a utópia - týka sa hlavne kritiky Rawlsa, je to obrovské a významné dielo - Rawls nemá pravdu, takto spoločenstvo a štát nevzniká; už názvu sa dajú vyčítať jednotlivé štádiá vývoja spol., kt. Nozick zavádza → nazačiatku bol chaos, jednotlivci boli kľúčoví, oni zakladali malé org. skupiny a až potom vnikli väčšie zväzy a spoločenstvá, najmä z dôvodov ochrany.

Zabehol aj do aristotelovskej časti - ale k vyrovnávajúcej spravodlivosti (nie k distributívnej); kľúčovým inštitútom je **inštitút vlastníctva** (entitlement of property) - titul nadobudnutia, zmeny a zániku vlastníctva ako právneho inštitútu; ide o to aby vlastníctvo bolo chápané ako spravodlivý inštitút. Sú dôležité pravidlá nadobúdania vlastníctva, zmeny vlastníctva (transferring property - výmenné vzťahy) a náprava vlastníckeho práva, resp. **korekcia vlastníckych vzťahov** (ak sa zistí, že niekto jednal nespravodlivo, musí existovať korekcia konania - aby spol. nebola plarizovaná).

- v jeho teórii je stredobodom John Locke - „*klúčový je inštitút vlastníctva a zákony každého štátu musia ako pevné hradby*

ochraňovať inštitútu vlastníctva“ - je teda aj tu
zjavný vplyv teórie spoločenskej zmluvy

Roberto Mangabeira Unger - je Brazílčan, nemeckého pôvodu. Jeho teória - kritické právne štúdie, učí na Harvarde (právo) a bol jeden z učiteľov Obamu; dostal sa aj do praktickej politiky. Istý čas pôsobil v občianskom hnutí proti minulej (skorumpovanej) brazílskej vláde, má čestný titul z Harvadu a pôsobí ako minister v súčasnej brazílskej vláde. Jeho teória má blízko k teória spravodlivosti tretieho sveta, tá je nám veľmi neznáma - u nás (v Európe) sa teraz znovuzrodila teória sociálneho štátu (wellfare state).

Veselé Vianoce 2008

fosokles@azet.sk

